

Медіаосвітній компонент в Державному стандарті базової середньої освіти. Громадянська та історична освітня галузь

Державний стандарт базової середньої освіти, який визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів, містить значний медіаосвітній потенціал. Якщо визначати медіаосвіту як «навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа; специфічна, автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці» (*Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. — Київ: Центр вільної преси, 2012. — С.348*), то медіаосвіта та медіа-інформаційна грамотність, за визначенням ЮНЕСКО, однозначно вписуються в схему компетентнісного підходу Державного стандарту. Це вже прослідковується у визначеннях ключових компетентностей: «здійснювати усну й письмову комунікацію», «отримувати й опрацьовувати інформацію з різноманітних (звукових/ аудіальних, друкованих, цифрових) джерел, критично її осмислювати та використовувати в усній та письмовій взаємодії», «впевнене, критичне й відповідальне використання цифрових технологій для розвитку і спілкування, здатність безпечно та етично застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях».

Також наскрізними вміннями у всіх ключових компетентностях є вміння «розуміти інформацію, записану (передану) різним способом або відтворену технічними пристроями», «вміння виявляти припущення та інформацію, надану в тексті в неявному вигляді, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами з тексту та неявними доказами, висловлювати ідеї, пов'язані з новим розумінням тексту після його аналізу та добору контраргументів», що свідчить про формування критичного мислення.

Це підтверджується наступною тезою про критичне та системне мислення, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, умінь аналізувати й оцінювати доказовість і вагу аргументів у судженнях, враховувати протилежні думки і контраргументи, розрізняти факти та їхні інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси й способи оцінювання надійності кількісних і якісних доказів та достовірності інформаційних джерел.

Однією з освітніх галузей Державного стандарту базової середньої освіти є «Громадянська та історична освітня галузь» (Додаток 17).

Компетентнісний потенціал громадянської та історичної освітньої галузі визначає певні ключові компетентності, які в свою чергу характеризуються відповідними вміннями, ставленнями та знаннями. В цій схемі значне місце посідає медіа освітня складова.

Вільне володіння державною мовою, зокрема, передбачає: вміння – шукати інформацію та використовувати різні види джерел, формулювати та висловлювати обґрунтовані аргументи відповідно до контексту, ставлення – критичне сприймання інформації історичного та суспільно-політичного характеру.

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами базується на сформованості вміння «створювати інформаційні продукти», що свідчить про останній етап становлення медіаграмотної особистості.

Математична компетентність «Громадянської та історичної освітньої галузі» підтверджує вміння «перетворювати джерельну інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо) та використовувати її у поясненнях», що є необхідним у роботі з інфографікою (аналізом вже готової та виготовленням нової).

Всі вміння і ставлення інформаційно-комунікаційної компетентності спрямовані на формування медіаграмотної особистості. Зокрема, **вміння** «використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки, впорядкування і поширення; критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією у процесі аналізу електронних медіа; дотримуватися авторського права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування; створювати вербальні і візуальні тексти (графіки, діаграми, фільми), мультимедійні презентації соціального та історичного змісту та поширювати їх» та **ставлення**: «критичне

ставлення до інформації з різних джерел; дотримання етичних норм у роботі із соціальною інформацією, під час спілкування в електронних соціальних мережах; відповідальне використання засобів масової інформації; пошанування авторського права».

Навчання впродовж життя базується на сформованості вміння «відстежувати зміни у сприйнятті інформації», «знаходити й опрацьовувати джерела суспільно значущої інформації, застосовуючи для цього доцільні методи», «аналізувати й узагальнювати здобуту інформацію».

Складовою громадянських та соціальних компетентностей є вміння «критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій». Ця якість особливо важлива для українського, надзвичайно політизованого, суспільства.

Знанневий компонент громадянської та історичної освітньої галузі Стандарту в змістовій лінії «Людина і суспільство» містить посилення, яке безпосереднє пов'язане з медіа-інформаційною складовою – «Інформація і медіа».

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з історичної та громадянської освітньої галузі також містять складові медіаосвіти. Ці вимоги складаються з загальних результатів та конкретних результатів та орієнтирів для оцінювання для 5-6 та 7-9 класів.

Орієнтація в соціально-історичному просторі вимагає від учнів 5-6 класів, зокрема, співвідносити «дані карти з іншими джерелами інформації», а вже для 7-9 класів – перетворювати «інформацію з історичних та географічних, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки». Такий порівняльний аналіз впливає на формування медіаграмотного учня. Крім того, учень 7-9 класів має навчитись знаходити «достовірну інформацію про сутність екологічних проблем та пропонує способи їх вирішення», що змушує учня не тільки навчитись шукати інформацію, але і вміти її аналізувати.

Окремий розділ Вимог називається «Критичне мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань».

Загальними результатами визначено вміння добирати джерела інформації, аналізувати та синтезувати інформацію, визначати її достовірність. Формування інформаційної медіаграмотності учнів в цьому розділі здійснюється поступово від 5 до 9 класів.

Якщо в 5-6 класі учень має «розрізняти джерела інформації за видами», добирати «інформаційні джерела за пропонованою тематикою та походженням», то в 7-9 класі класифікувати джерела «інформації за видами і походженням», добирати відомості для виконання певних завдань.

Для оцінювання вчитель має впевнитись у тому, що учень 5-6 класу «розрізняє джерела інформації за видами», пояснювати «способи нагромадження та пошуку інформації», добирати «інформацію за заданими критеріями» та використовувати «пошукові системи для отримання інформації». Для учнів 7-9 класів ці критерії значно складніші. Це і розрізняти первинні і вторинні джерела, встановлювати вихідні дані джерела, добирати інформацію для виконання завдання за власними критеріями, укладати список джерел, дотримуючись засад доброчесності.

Учні 5-9 класів мають навчитись використовувати інформацію із запропонованих ресурсів. У 5-6 класі це вміння розрізняти тексти, виокремлювати основне і другорядне в ньому, формулювати питання різного типу, в тому числі і до медіатексту, визначати тему і походження джерела інформації. В 7-9 класі додається дослідницький елемент. Так, учень «визначає сутність, значущість джерела інформації, його пізнавальні можливості», ставить запитання «до змісту здобутої інформації», «знаходить смислові зв'язки між різними фрагментами інформації», ідентифікує події та явища на основі аналізу джерела, характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу, місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві та створює інтелектуальний продукт, зокрема, і медіа.

Також вчитель при визначенні достовірності інформації має навчити учнів 5-6 класів розрізняти факт і судження, оцінювати «інформацію з огляду на її достовірність і повноту», тобто визначати маніпулятивність інформації і чи є вона фейком. В 7-9 класах це вже здійснюється за допомогою усталених (самостійно заданих) критеріїв, пояснень причин різних інтерпретацій інформації, вміння не просто оцінювати, а й розпізнавань способів маніпуляцій

та ознак пропаганди. До речі запровадження в 7-9 класі терміну «пропагада» є досить знаменним.

Оцінка цих вмій здійснюється до відповідних критеріїв. В 5-6 класі це як учень формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел, як застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя), як на конкретних прикладах розпізнає прояви маніпулювання інформацією та зіставляє джерела інформації з погляду достовірності та повноти. В 7-9 класах учень вже самостійно застосовує критерії для визначення достовірності і повноти інформації, класифікує джерела інформації на підставі достовірності, надійності, повноти, наводить приклади різних тлумачень минулого з погляду інтересів суб'єктів історичного процесу, виявляє факти маніпулювання масовою інформацією, наводить приклади дії пропаганди в суспільстві. Зрозуміло, що здійснювати такі складні мисленнєві операції учні мають вчитися на досить простих прикладах.

Розділ 4 «Системне мислення...» загальним завданням для учнів 5-9 класів є навчити їх систематизації та узагальненню соціальної та історичної інформації, добирати та оцінювати аргументи, інтерпретувати факти, явища, процеси. Це важливі тези не тільки в контексті вміння аналізувати медіа текст, а й необхідні навички для створення власного медіапродукту.

Для учнів 5-6 класів орієнтиром для оцінювання є демонстрація ними використання у поясненнях інформацію з різних джерел, формулювати висновки; визначати придатність отриманої інформації для добору аргументів, але за допомогою вчителя, послідовно викладати інформацію.

Для учнів 7-9 класів такими критеріями виступають навченість використовувати інформацію із суміжних галузей знань, розпізнавати тенденційну інформацію, чітко формулювати та висловлювати судження, використовуючи, зокрема, і різні види інформації, втілювати результати пізнавальної діяльності у медіатекстах.

Таким чином, Державний стандарт базової середньої освіти громадянської та історичної освітньої галузей містить велику кількість компонентів, що свідчать на користь медіаосвіти. Ці складові чинники в Держстандарті засвідчують, що інфо-медійна грамотність буде впроваджуватись в освітні програми, які створюватимуться згодом. Формування медіаграмотного учня стає пріоритетним завданням для вчителів суспільних дисциплін. Закладений у Держстандарт медіаосвітній потенціал необхідно втілити у новостворені навчальні програми для 5-9 класів. Попередній досвід програм з історії не містив ані теоретичних знань, ані шляхів формування практичних умінь з інфо-медійної грамотності. Програма має містити конкретні і обов'язкові результати та шляхи набуття медіакомпетентностей учнями, а зміст та методологічний апарат у цьому контексті має бути зрозумілий і доступний. Розвиток медіаосвіти за останні роки в Україні живить надію, що так воно і буде.

Мокрогуз Олександр, завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського ОІ імені К. Д. Ушинського, доцент, кандидат педагогічних наук. Співавтор шкільних програм, підручників та навчально-методичних посібників і з громадянської освіти, історії, медіаосвіти, рекомендованих МОН для загальноосвітньої школи та педагогічних ВНЗ України